

Musiikki, viestintä, joukkoviestintä

GRONOW, Pekka. Music, Communication, Mass Communication. Tampere, Tampereen yliopisto, 1985. Tiedotusopin liseniaattityö.

Tutkielma koostuu neljästä julkaistusta artikkelista sekä sen langat teoreettisesti solmivasta tiivistelmästä nimeltään **Music, Communication, Mass Communication** (1985b; 28 s.). Julkaistut artikkelit ovat:

- **The Record Industry Comes to the Orient - Ethnomusicology.** Vol 25:2 (34 s.) (1981)
- **Ethnic Recordings: An Introduction - Ethnic Recordings in America.** Library of Congress. Washington. (31 s. sekä 18 sivun liite) (1982)
- **The Record Industry: the Growth of a Mass Medium - Popular Music 3.** Cambridge. (23 s.) (1983)
- **The Music Community.** Suomen äänitearkiston julkaisu N:o 23. (19 s.) (1985a)

Tutkielman keskeisalueet ovat äänilevyteollisuus, äänilevy viestinnän välineenä, musiikki kommunikaationa. Teoreettisena keskeispäämääränä on luoda yleinen kommunikaatioteoreettinen malli musiikin käsittelylle mm. tiedotustutkimuksessa. Yllä luetelluista artikkeleista kolme ensimmäistä ovat ilmestyneet arvovaltaisissa julkaisuissa Yhdysvalloissa ja Englannissa, neljäs kotimaassa.

Gronowin lähtökohtana on se, että äänilevy on yksi joukkoviestinnän tavallisimmista välineistä, mutta sen tieteellinen analyysi niin tiedotusopin kuin etnomusikologian alan tutkimuksissa on jäänyt minimaaliseksi. Musiikki on vaikea hallita teoreettisesti ja niinpä mainittujen alojen tutkimuksissa "records are seldom mentioned at all, and certainly not considered as a medium comparable to film or radio" (1983, 53). Niinpä kirjoittaja ryhtyi luomaan kommunikaatioteoreettista rakennelmaa, joka voisi helpottaa tilannetta. Toisaalta Gronowin työskentelyn motiivina on ollut analyysiin tarvittavan datan miltei totaalinen puuttuminen. Hän

on verrannut viime vuosisadan lopun ja tämän vuosisadan alun joukkoviestintää äänilevyjen avulla analysoivaa tutkijaa arkeologiin: kummankin ongelmana on se, että tieteellisiä todellisuudenkuvia on mahdollista luoda ja koetella ainoastaan sitä mukaa kuin tutkimusaineistoa sattuu löytymään. Tutkielman osakirjoituksista paljastuu, että Gronow todella on työskennellyt arkeologin lailla kaivellessaan mitä erilaisimpien arkistojen ja antikvariaattien sisältöjä ympäri maailmaa. Tässä työssä hän on uranuurtaja niin Suomessa kuin muuallakin, minkä voi havaita mm. siitä, että käyttämänsä runsaan 300 lähdejulkaisun joukosta voi vaivoin löytää "kollegan" kirjoituksia. Kolme ensimmäistä artikkelia (1981, 1982 ja 1983) muodostavatkin eräänlaisen globaalin perusinventaarion, jonka avulla syntyy yleiskuva äänilevyjen (eli musiikillisen informaation) välityksellä tapahtuneesta joukkoviestinnästä ja sen vaikutuksista eri puolilla maailmaa 1800-luvun lopulta alkaen.

Kirjoitusten sisältö

The Record Industry Comes to the Orient on tietääkseni ensimmäinen julkaistu yleisesitys äänilevy-yhtiöiden aktiviteetista koko Orientin alueella, ts. Pohjois-Afrikasta Keski-Aasian kautta yhtäältä Japaniin ja toisaalta Filippiineille. Vielä ei ole olemassa yhtään ainoaa diskografista keskusarkistoa, josta tutkijat voisivat mukavasti hankkia tietonsa. Sen vuoksi kirjoituksesta umpimähkään irrottamani lause kuten "The Gramophone Company alone recorded more than 14.000 titles of Oriental music before 1910" paljastaa, ettei artikkelia ole repäisty keveästi lonkalta, vaan että sen jokaiseen ajatukseen on liittynyt valtaisa määrä työtä. Kirjoitus on luonteeltaan deskriptiivinen. Gronow on koonnut Columbian, Gramophonon, Pathén, Odeonin, Polyphonin ja Victorin säilyneitä levyluetteloita ja äänilevy-yhtiöiden muita julkaisuja sekä eri maiden vientiluetteloita. Näiden avulla hän on koonnut ensinnäkin informaatiota teollisuusmaiden varhaisten levytuottajien kaupallisista strategioista Orientin valloittamiseksi, niiden toteuttajista sekä tietoja ensimmäisten paikallisten tuottajajorganisaatioiden synnystä. Toiseksi

hän on koonnut tietonsa äänilevyjen vientiluvuista taulukoiksi, jotka nyt ovat kaikkien kiinnostuneiden käytettävissä.

Edellisen osatutkielman perusidea toistuu kirjoituksessa *The Record Industry* (1983). Sen alussa Gronow perustelee toimiaan: "If records are a mass medium, as we suppose, we will want to know things about this medium that are already known about the other media", ja hän jatkaa, että "the growth of record sales is a fairly good indicator of the influence of the medium". (s. 53). Toisin kuin edellinen tämä tutkielma kattaa koko maapallon. Siinä on koottuna eri lähteistä tietoja 36 valtion äänilevymyynnistä vuosien 1945-1980 väliseltä ajalta, 12 valtion myynnistä vuosien 1920-1945 väliseltä ajalta ja Gramophone-yhtiön myynnistä Skandinaviassa vuosien 1899-1925 väliseltä ajalta. Tiedostoa on jälleen yhtäältä kuvailtu, ja toisaalta se on koottu kolmeksi taulukoksi. Kuvailevassa osassa käy mm. selväksi, että 1) äänilevyteollisuudella oli vakiintunut kansainvälinen asema jo ennen I maailmansotaa; 2) äänilevyjen myynti koki valtavan globaalisen kasvun yhtäältä 1920-luvun lopulla ja toisaalta 1960-luvulla; 3) äänilevyjen vaikutusta kaikkialla moninkertaistaa niiden saumaton liittyminen radiotoimintaan; 4) käsitteet äänilevy ja musiikki ovat yleisesti - eivät vain Suomessa - sulautumassa yhdeksi ja samaksi.

Tässä ja edellisessä tutkielmassa esitettyjen numerotietojen yhtenä vahvana tekijänä on se, etteivät ne pyri todistamaan mitään oleellisen spesifistä väitettä. Siten niiden luotettavuusarvo on suuri, jos kohta ne ovat varmasti vielä puutteellisia. Mutta jo olemassaolollaan ne herättävät lukuisia joukkoviestintään liittyviä kysymyksiä, joita olisi tuskin tullut ajatelleeksi ilman taulukoita. Kirjoituksista paljastuu myös selvästi se, miten vahvasti joukkoviestinnässä itse sanoman sisältö saattaa olla toisarvoinen tekijä: Gronowin esittämässä yhteyksissä olennaista on selvästi ollut viestimen välinearvo sen tuottaneen taloudellisen organisaation säilymisen takaajana. Katson, että Gronowin tutkielmien yhtenä merkittävimmistä puolista on juuri se, että niihin on alkanut kumuloitua sellaista luotettavaa

informaatiota, jonka pohjalta on vähin erin pakko myös äänilevyjen tutkimuksen alueella siirtyä deskriptiosta teorian tasolle.

Ethnic Recordings (1982) sisältää jo uuden näkökulman. Siinä Gronow tarkastelee äänilevyjen asemaa lähinnä Yhdysvalloissa asuvien kansallisuusryhmien ja näiden edustajayksilöiden kannalta etupäässä aina 1930-luvulle saakka. Kirjoituksessa vilisee erilaisia etnisiä ryhmiä, joiden suhdetta äänilevyihin, niiden tuottamiseen ja sisältöön hän tarkastelee mm. sosiokulttuuriselta kannalta ja myös suhteessa Yhdysvaltain äänilevy-yhtiöiden intresseihin. Toisaalta kirjoituksen liite, "A Checklist of 78 Rpm Foreign-Language Records", on kiinnostava, koska siinä Yhdysvaltain sosio-ekonomista ylärakennetta, jonka ilmentymiä äänilevy-yhtiötkin ovat, käsitellään etnisten kulttuurien yhtenä osana: taulukot ovat verraton lähde mm. emisistiseen tutkimukseen, koska niistä paljastuu mm. mainitussa ylärakenteessa kehittyneitä tapoja tarkastella ja luokitella ympäristön musiikillisia ilmiöitä. (Niistä monet on omaksuttu 1950-luvun jälkeen myös Suomessa.) Liite on kansainvälisesti ottaen Gronowin uusi aluevaltaus, jonka sisältämää monitasoista tiedostoa on ymmärtääkseni sen ilmestymisen jälkeen ryhdytty täydentämään yhdysvaltalaisena projektina.

Kirjoituksessa todetaan, että musiikkiin liittyvä joukkoviestintä vaikuttaa kaikkialla, ja keskeisiä kysymyksiä ovatkin: "But what effect will this have on the development of musical traditions? Under what conditions will the mass media promote change or stagnation? When will they accelerate the cultural grey-out, and when will they add to the variety and diversity of traditions? What other effects will they have?" (1982, 4). Kaikki kysymykset ovat ajankohtaisia myös 1960-luvun Suomessa. Kirjoituksessaan Gronow pyrkii esittelemään sekä prosesseja valottavia yksittäistapauksia että tilastoin havaittavia hitaampia kehityskulkuja. Hän ei kuitenkaan ole ryhtynyt nivomaan tietoaan yhteen eikä myöskään nousemaan teoreettisesti kiintoisammalle tasolle. Tästä huolimatta kirjoitus on merkittävä, sillä se herättää metodologista ja tutkijan sisäiseen lähdekritiikkiin

liittyvää pohdiskelua. Yhtenä esimerkkinä olkoon havainto, että ukrainalaisten etnisen musiikkinsa levytysaktiiviteetti oli selvästi vahvempaa kuin norjalaisten. Johtuiko tämä siitä, että norjalaiset asuivat kaukana Yhdysvaltain äänilevykeskuksista, vai olisiko selittävä tekijä voinut piillä etnisen assimiloitumisen nopeudessa: siis olivatko norjalaiset emigrantit sulautuneet valtakulttuuriin nopeammin kuin ukrainalaiset? Tässä on tyypillinen esimerkki perustutkimuksen tarpeesta, sillä ilmeisestikin tyhjentävin selittävä tekijä oli löydettävissä vain siksi, että kirjoittaja tunsii äänilevytuotannon globaalin tilanteen: yhdysvaltalaiset yhtiöt eivät tuottaneet etnisiä äänilevyjä Ukrainassa mutta kylläkin Norjassa, mikä jos sellaisenaan tyydytti emigroituneiden norjalaisten tarpeen.

Mainitut kolme tutkielmaa on rakennettu niin vankan empiirisen aineiston avulla, ettei kriitikoilla ole niihin paljon sanomista. Sen sijaan kirjoitus *The Music Community* (1985a) herättää muutamin paikoin epäilyjä. Aihe on merkittävä ja sinänsä on hyvä, että Gronow on siihen tarttunut, sillä joukko- viestinnän teorian luonti ei ole mahdollista ilman yhteisöä.

Gronow ryhtyy pohtimaan musiikin kommunikaatioluonnetta ja musiikin suhdetta kieleen. Keskeisidea on looginen: "sosiaalinen merkitys (meaning)" löytyy yhteisön keskenään jakamista kokemus- ja käyttäytymistapahtumista, ja erilaisilla symboleilla ja eleillä on yhteinen ja sama merkitys kyseisen ryhmän kaikille jäsenille. (Sivu 2-3). Looginen on myös lähtökohta, jonka mukaan kommunikaatio on yhteisön jäsenten välistä vuorovaikutusta, jossa yhdet elementit ovat merkityksellisiä, toiset eivät (s. 2). Pohdittaessa musiikin kommunikaatioluonnetta, yllä esitetty kommunikaation yleinen määrittäminen vaikuttaa kuitenkin aivan liian väljältä, vaikkei se virheellinen olekaan. Teksti etenee sosiolingvistiikkaan, jonka edustajat ovat analysoineet ihmistä "puheyhteisöjen" (speech communities) käsitteen avulla. Sen Gronow siirtää musiikin alueelle ja ryhtyy kuvaamaan suomalaisen jazzin asemaa "musiikkiyhteisön" käsitteen avulla. Tulokset ovat kiintoisat ja tutkielman yksi merkittävimmistä ajatuksista on tämä: "What the music

community shares is not the meaning of individual musical performances or works, but a music as a meaning-producing system". (s. 12). Mutta kuitenkin: onko teoreettisesti edes mahdollista lähteä liikkeelle siitä, että missään yhteisössä ihmisen ajattelu (eli kulttuuri) olisi yhdenlaista vaikkapa kielen alueella, toisenlaista musiikin. Yksilön ajattelu on kokonaisvaltaista ja perusasenoitumisen syyt ovat paljon syvemmällä kuin kielessä ja musiikissa. Kiistatta ne kyllä heijastavat eri yhteisöjen välisiä eroja, mutta eivät ne ryhmäytymisen syitä ole. Siksi musiikkiyhteisön käsite ei sovellu strukturoimaan teoriaa, vaikka se saattaakin olla samanlainen näppärä apuväline kuin musiikki. Se ei ole selittäjä eikä syy, vaan monimutkaisen kompleksin indikaattori ja seuraus. Toiseksi esitän käsityksenäni, ettei sana yhteisö tässä ole paikallaan. Parempi olisi käyttää ryhmää. Siten esim. kyläyhteisössä saattaa olla monia sosiokulttuurisia kuppikuntia eli ryhmiä, joiden keskinäiset sosiokulttuuriset erot riittäviksi kasvettuaan ohjautuvat myös musiikillisiksi eroiksi.

Tutkielman kokoava ja samalla teoriaa luova teksti (1985b) jakautuu kahteen lukuun. Ensimmäisessä Gronow pohtii musiikin kommunikaatiivista luonnetta tavalla, joka osoittaa hänen perehtyneen perusteellisesti musiikintutkijoiden ajatuksiin ja päämääriin, joita vasten hän paiskaa tuimaa, perusteltua kritiikkiä. Hän ajautuu luetteloimaan eri kommunikaatiosta kirjoittaneita tutkijoita - harmillisen yliolkaisesti todella vain tyytymällä luettelointiin - ja päädyttyään semiootikkoihin hän joutuu pohtimaan musiikin merkityssisältöä ("meaning"). Perin pelkistynyt (vaikkakin lähteistöltään laajapohjainen) esitys päättyy lopulta väittämään, jonka mukaan musiikilla ei (yleensä) ole referentiaalista merkitystä, vaan että musiikki on "a meaning-producing system", ja että "it is more important to ask if music is meaningful to someone than to ask what it means" (s. 8). Lopulta hän tuo esille kiintoisan ja kieltämättä toden väittämän, nimittäin "Seegerin dilemman" (sivut 9 ja 11): pohdiskelut musiikin merkityksestä käyvät ongelmallisiksi musiikista keskusteleville, eivät sitä kuunteleville. Tämän jälkeen Gronow yllättää. Hän hypää

Umberto Econ ja Einar Haugenin kelkkaan ja matka päättyy siihen paikkaan: hedelmällinen pohdinta päättyy mitä lupaavimmassa vaiheessa. Mitä olisikaan ollut seurauksena, jos kirjoittaja olisi yhdistänyt ajatuksensa Seegerin dilemmasta ja musiikista nimenomaan merkityksiä luovana viestintäjärjestelmänä koko siihen tietomäärään, jonka hän on tuottanut diskografina ja pohtinut syvällisemmin kommunikaation luonnetta? Näyttäisi siltä, että juuri tiivistelmässä esiin tulleet sosiolingvistiset ja semioottiset näkökulmat avasivat kirjoittajan näkökulmia saadakseen hänet kompastumaan.

Olen arvioinut Pekka Gronowin työn musiikintutkijana. Äänilevyaineistolle pohjaavat tutkielmat on rakennettu ammattitaidolla ja tieteellisen objektiivisuuden vaatimusten mukaisesti. Ne sisältävät sellaista tietoa, joka on uutta niin joukkoviestinnän kuin musiikintutkijoidenkin keskuudessa. Gronow ei erikoisemmin asettele teoreettisia ongelmia, vaan kokoaa globaaleja taulukoita ja kuvailee. Kokonaisuutena kirjoitusten probleemikenttä sisältää runsaasti ratkaisemattomia kysymyksiä, koska yhtenä peruselementtinä on musiikiksi kutsuttu äänikompleksi - jota sinänsä ei ole edes olemassa. Tutkielmassa joukkoviestinnän ja musiikillisen kommunikoinnin teoreettinen yhdistäminen osoittautui problemaattiseksi, mutta sitä kysymystä kukaan muukaan ei toistaiseksi ole kyennyt tyydyttävällä tavalla teorian tasolla ratkaisemaan.

Timo Leisiö.

Viestintä tilastoina — entä se järjestelmä ?

NORDENSTRENG, Kaarle ja WIIO, Osmo A. Suomen viestintäjärjestelmä. Tampere, Weilin + Göös, 1986. 229 s.

Kaarle Nordenstreng ja Osmo A. Wiio ovat toimittaneet teoksen Suomen vies-

tintäjärjestelmä. Kustantaja Weilin + Göös on julkaissut tämän oppikirjaksi tarkoitetun teoksen osana viestintäalan kirjasarjaansa, jonka toimitusneuvostoon molemmat kuuluvat. Kirja edustaa tiedotustutkimuksen ekumeenista saavutusta, jonka merkitys varmasti ymmärretään.

Teoksen luonnehtimiseen on ehditty käyttää Ruotsista lainattua käsitettä utredningssociologi. Ehkä niin onkin, että sitä tullaan eniten käyttämään silloin, kun tarvitaan käytännön kartoitusta Suomen nykyisestä viestintäjärjestelmästä ajankohtaisten tilastojen valossa.

Lukija löytää siis paljon empiriaa kulutustilastoina, organisaatorakenteina ja lainsäädännöllä luotuina normeina kuvattuina.

Mutta sekä tutkijalle että opiskelijalle olisi ollut onneksi, jos olisi samalla otettu oheiskirjallisuuteen (kuten kirjan termi kuuluu) myös teoriapohjaisia tarkasteluja viestintäjärjestelmistä.

Tekijäin omiakin hahmotelmia esittelemiensä tilastotietojen yhteiskunnallisesta ymmärtämisestä olisi voitu selvittää vaikka muutamain virkkein.

Mutta ei se mitään, kun sen tietää. Ehkä tekijät ovat vaatimattomasti ajatelleet, että heidän teoreettiset tulkintansa eivät ole niin kiinnostavia - ja oheiskirjallisuutta voi kukin etsiä itse kirjastoista Niiniluodon, Hemánuksen, Pietilöiden, Karkaman, Alhon ja niin monien muiden kirjoituksista ja kirjoista. "Kirja on tarkoitettu tiedotusalan opiskelijoille ja ammattilaisille, mutta siitä saavat helposti tietoja myös kaikki alasta kiinnostuneet", sanoo takakansi. Samassa takakannessa rajataan rehellisesti, että kirjaan on koottu "keskeisin tieto suomalaisen viestinnän kentästä: lehdistöstä, kirjallisuudesta, yleisradiotoiminnasta, kaapelilähetystoiminnasta, elokuvasta, videosta, äänitteistä, mainonnasta ja televiestinnästä".

Silti askarruttaa, miksi kaiken tämän tilastoidun ja muun tosiasiatiedon ymmärtämiseksi tarvittava ajatusvälineistö on jätetty pois? Jos laajat kansainväliset tarkastelut eivät kuulunekaani vaativan Suomen viestintäjärjestelmään rajautuvan otsikon alle, olisi oppikirjaksi tarkoitettun teoksen lukijalle varmaan ollut iloksi saada viitteitä esim. opetusministeriön